

БАНКОВ ВЛОГ ПОД УСЛОВИЕ И В ПОЛЗА НА ТРЕТО ЛИЦЕ СПОРЕД ТЪРГОВСКИЯ ЗАКОН*

Захари Торманов

Правният ред допуска страните по един договор да се уговарят в полза на трето лице, което ще рече, че макар третото лице да не е страна по договора, то може да придобие права по него.

Със Закона за изменение и допълнение на Търговския закон (ДВ, бр. 83 от 1996 г.) се създаде част трета “Търговски сделки” . В глава двадесет и девета “Банкови сделки” , раздел I “Договор за банков влог” се съдържа разпоредба, озаглавена “Влог под условие и в полза на трето лице” . Тя гласи: “При банков влог под условие или в полза на трето лице, ако условието не се сбъдне или третото лице почине, вложените пари, ценни книги или други движими вещи се връщат на влогодателя.” За съжаление законовият текст (чл. 425) предизвиква известно недоумение при тълкуването му.

1. Дали текстът на чл. 425 от Търговския закон съдържа две самостоятелни хипотези? Буквалният прочит на чл. 425 оставя впечатлението, че разпоредбата разглежда две самостоятелни хипотези:

а) банков влог под условие, което, ако не се сбъдне, вложеното се връща на влогодателя, и

б) банков влог в полза на трето лице, което, ако почине (?), вложеното се връща на влогодателя 1 .

Да видим до какъв резултат би се стигнало, ако наистина такава е волята на законодателя.

А) Банков влог под условие. Условието е модалитет на договора, което ще рече, че действието или прекратяването му може да бъде поставено в зависимост от сбъдването или не на бъдещо несигурно събитие. Основното деление на условията е на отлагателни и прекратителни 2 . Отлагателно условие при договора за влог е немислимо 3 . Той е реален договор и задължението на влогодателя (в нашия случай банка) да пази и върне вещта, съответно да върне заместими вещи от същия вид, количество и качество (при неправилен влог), възниква веднага след сключването му, което по необходимост включва и предаването на вещите.

Остава другата възможност условието да е прекратително. Съгласно чл. 425 последицата от **несбъдването** на условието е, че вложеното се връща на влогодателя. Ако обаче условието се сбъдне, резултатът би бил същият предвид природата на прекратителното условие, което води до прекратяване на правоотношението, а спрямо възникналите правни последици има обратно действие (арг. от чл. 25 ЗЗД). Освен това, след като влогодателят може по всяко време да иска връщане (изтегляне) на вложеното,

той няма интерес да уговаря прекратително условие. Няма интерес и банката. Банковият влог, особено паричният, е основната сделка, чрез която тя осъществява търговската си банкова дейност. Изводът е, че така тълкувана, нормата на чл. 425 е най-малкото излишна.

Б) **Банков влог в полза на трето лице.** Другата хипотеза, ако се съди по езиковия изказ на чл. 425, разглежда банковия влог, когато е уговорен в полза на трето лице. Разпоредбата гласи: “При банков влог... в полза на трето лице, ако... третото лице почине, вложените пари, ценни книги или други движими вещи се връщат на влогодателя.” Нормата е специална спрямо уредбата на влога в Закона за задълженията и договорите и следва да се приеме, че законодателят третира различно банковия от небанковия влог в полза на трето лице. Правно-политическо оправдание за такова разграничение не намирам. Спецификата на влогоприемателя (банка) не привнася никакво ново качество в отношенията между влогодателя (уговарящ) и третото лице (бенефициер), което да оправдава различното правно положение на наследниците на бенефициера. При **небанков** влог те биха наследили вземането на третото лице, а разглеждайки разпоредбата на чл. 425 в горния смисъл, излиза, че при **банков** влог на същата вещ, при същите уговорки между влогодателя-уговарящ и влогоприемателя-обещател в полза на бенефициера, те няма да придобият права по влога.

Правните последици от разпоредбата на чл. 425 засягат преди всичко правните сфери на влогодателя и третото лице. Вътрешните отношения между тях, които дават основанията за уговорката в полза на бенефициера, могат да бъдат от най-различно естество, а нормата в този ѝ вид не държи сметка за тях. Да вземем два гранични примера. Влогодателят дължи пари на третото лице и по тази причина открива паричен банков влог с уговорка в негова полза. Видно е, че не е оправдано наследниците на третото лице (заемодател) да не придобият правата по влога само защото **банков** влог е избраната правотехническа форма за погасяване задължението на влогодателя (заемател). Възможно е също влогодателят да иска да надари третото лице (практически често срещана хипотеза) и открива в негова полза банков влог. Бенефициерът веднага придобива правата по влога и може да се разпорежда с него. Може да го изтегли и примерно да си купи кола или да открие друг влог, вече на свое име. Новопридобитите права се наследяват по общия ред, още повече че срокът (а смъртта на физическото лице е бъдещо сигурно събитие, т. е. срок) по принцип няма обратно действие 4 . Но ако третото лице не се разпорежи с влога, когато почине, а това все някога ще стане, вложеното се връща на влогодателя (съответно наследниците му). Видна е по мое мнение правната несъстоятелност и на втората хипотеза в чл. 425, ако тя се разглежда като самостоятелна.

2. **Наложително е следователно корективно тълкуване на текста на чл. 425** в смисъл, че се има предвид една-единствена хипотеза - когато договорът за банков влог е сключен в полза на трето лице и права за него възникват, ако до смъртта му се сбъдне определеното в договора отлагателно условие, в противен случай влогът се връща на влогодателя-уговарящ. Освен казаното по-горе за правната несъстоятелност на буквалното езиково тълкуване на текста, водещо до разглеждане на две самостоятелни хипотези, аргументите ми в подкрепа на изразеното разбиране са следните.

Условието, визирано в текста на чл. 425, поставя в зависимост от сбъдването или не на бъдещо несигурно събитие възникването на права по договора за третото лице. Т. е. то е модалитет по отношение на правните последици спрямо третото лице-бенефициер, а

не спрямо влогодателя. Условието определя от кой момент нататък банката, съобразявайки волята на влогодателя-уговарящ, да допусне третото лице-бенефициер да се разпорежда с влога или, по-точно, откога насетне възникват правата по влога за бенефициера. Поначало третото лице придобива вземане срещу обещаателя (банката) от сключването на банковия влог с уговорка в негова полза 5 . Нещо повече, уговорката не може да бъде отменена, след като то заяви на уговарящия или обещаателя, че иска да се ползва от нея (чл. 22, ал. 1, изр. 2 ЗЗД). В разглеждания случай е достатъчно третото лице да поиска да се разпорежи с влога или да потвърди, че приема вложеното. Законът обаче дава възможност уговарящият да може да си запази правото да отмени уговорката в полза на третото лице или да замени последното, независимо че то желае да се възползва от нея (чл. 22, ал. 1, изр. 2 ЗЗД). По аргумент за по-силното основание (*per argumentum a fortiori*) уговарящият (влогодател) може да постави възникването на правата за третото лице в зависимост от сбъдването или не на някакво бъдещо несигурно събитие (условие).

Условието не би могло да е прекратително, защото **несбъдването** му, съгласно чл. 425, ще доведе до това вложеното да се върне на влогодателя. **Сбъдването** обаче на прекратително условие също води до отпадане на правата на третото лице (арг. от чл. 25 ЗЗД), което обезсмисля разпоредбата. Условието в нормата на чл. 425 ТЗ е **отлагателно** за правните последици в полза на третото лице. Един пример. Влогодателят се уговаря с банката, че паричният влог ще се ползва от племенника му, след като той завърши специалността “Право”. Правните последици в полза на племенника са поставени в зависимост от сбъдването на бъдещо несигурно събитие. По силата на уговорката между влогодателя и банката правата на племенника още не са възникнали. Може и никога да не възникнат. Смъртта на последния ще направи невъзможно сбъдването на условието. Племенникът не е придобил още никакви права, а има само едно правно очакване. Следователно наследниците му не могат да наследят нещо, което не е в имуществото му (наследствената маса). Оправдано е и е в съзвучие с правната логика влогодателят да може да се разпорежда с правата, които никога не са напускали патримониума му. Такава е и истинската воля на законодателя в чл. 425.

Възможно е уговореното условие потенциално да може да се сбъдне и след смъртта на третото лице - например ако не зависи от негово поведение, но нормата на чл. 425 изрично ограничава тази възможност до момента на смъртта на третото лице.

Горните разсъждения намират подкрепа в заглавието на разпоредбата на чл. 425. Там е казано: “Влог под условие и в полза на трето лице.” Следователно законът разглежда случая, когато тези две предпоставки се кумулират. За жалост в самия текст “или” е подменило “и”, довеждайки до това разпоредбата да се тълкува неправилно. Любопитното е, че в законопроекта за ЗИДТЗ от месец декември 1994 г. текстът на разпоредбата (там чл. 413) е: “При банков влог под условие и в полза на трето лице, ако...” и т.н. 6 *De lege ferenda* е препоръчително допуснатото отклонение да се коригира, за да не дава основание за различно тълкуване на волята на законодателя.

Изводът е, че разпоредбата на чл. 425 ТЗ разглежда случая, когато влогодателят и банката са се уговорили, ако се сбъдне определено бъдещо несигурно събитие (отлагателно условие), правата по влога да се придобият от трето за договора лице (бенефициер). Волята на законодателя е сбъдването на условието да е правно релевантно само ако се е осъществило до смъртта на третото лице, т.е. ако един от двата юридически факта - несбъдването на условието или смъртта на бенефициера, се

осъществи, това пресича възможността в патримониума на последния да възникнат права по банковия влог. И логично правната норма разпорежда вложеното да се “върне” на влогодателя.

1 Така Герджиков, О. Търговски сделки. С., 1997, с. 200.

2 Вж. Таджер, В. Гражданско право на НРБ, обща част, дял II. С., 1973, с. 226.

3 В този смисъл Герджиков, О. Цит. съч., с. 200.

4 Вж. Таджер, В. Цит. съч. с. 230; също Павлова, М. Гражданско право, обща част, том II, с. 118.

5 Вж. Кожухаров, А. Облигационно право, общо учение за облигационното отношение, книга I, нова редакция О. Герджиков. С., 1992, с. 82-83.

6 Вж. в сп. “Финансово-данъчен контрол”, 1995, кн. 9, с. 28.

* *Статията е публикувана за първи път в сп. “Съвременно право”, кн. 6, 1997 г.*